

Сусліков С.В., к.е.н., доцент
Черепанова В.О., к.е.н., професор
Матросова В.О., к.е.н., доцент
Перерва П.Г., д.е.н., професор,
завідувач кафедри економіки бізнесу,
Національний технічний університет «ХПІ»,
м. Харків

Міжнародний фінансовий ринок: класифікація дериватив

Існує безліч особливостей класифікації деривативів: за типом угоди, типу базового активу, терміну експлуатації та ін. Правильніше зрозуміти суть різниці похідних після їх розділення за метою створення. Існують такі види деривативів.

Деривативи, пов'язані із зобов'язанням вчинити певну дію в майбутньому. До них відносяться ф'ючерсні (стандартний біржовий контракт, який заснований на зобов'язанні продавця і покупця здійснити операцію або взаємозалік для грошових розрахунків щодо певного активу) і форвардні (виходячи із зобов'язання продавця передати товар (базовий актив) покупцеві в термін, зазначений в контракті, або виконати альтернативну грошову зобов'язання, а покупець зобов'язується прийняти і оплатити цей базовий актив, і (або) за умовами договору сторони мають зустрічні грошові зобов'язання в сумі, що залежить від вартості показника базового активу на момент виконання зобов'язань, в порядку і в межах періоду або в межах періоду, встановленого договором).

Деривативи, пов'язані з правом однієї зі сторін вчиняти в майбутньому певні дії, якими вона може скористатися чи ні на свій розсуд. Класичними прикладами є опціон (угода, за якою потенційний покупець або потенційний продавець отримує право, але не обов'язок, купити або продати актив (товар, цінний папір) за заздалегідь обумовленою ціною в певний момент майбутнього або протягом певного періоду часу) і варіант (цінний папір, що дає власнику право придбати пропорційну кількість акцій за визначеною ціною протягом певного періоду часу і, як правило, за вищою ціною, ніж поточна ринкова ціна).

Деривативи, пов'язані із зобов'язанням сторін виконати зустрічну операцію щодо укладеної в даний момент. Прикладами можуть служити угоди РЕПО (зобов'язання викупити цінні папери за встановленою ціною) і свопи (торгово-фінансова біржова операція у вигляді обміну різними активами, при якій укладення угоди з купівлі (продажу) цінних паперів або валюти супроводжується укладенням зустрічної угоди - операції з перепродажу або придбання одних і тих же товарів через певний час на однакових або різних умовах).

Деривативи, пов'язані з виникненням певних зобов'язань у емітента при настанні певної події в майбутньому. Наприклад, кредитний дефолтний своп (угода, за яким покупець робить одноразові або регулярні внески (сплачує премію) емітенту, який в свою чергу зобов'язується погасити кредит, виданий покупцем третій особі, якщо боржник не в змозі погасити кредит (дефолт третьої особи). Покупець отримує цінний папір - це свого роду страхівка за раніше

виданим кредитом або купленим борговим зобов'язанням. У разі дефолту покупець передає емітенту боргові цінні папери (кредитний договір, облігації, прості векселі), а натомість отримує від емітента компенсацію суми боргу плюс всі відсотки, що залишилися до дати погашення).

Деривативи, що представляють собою «упаковане» управління певними активами. Прикладом можуть служити практично всі структуровані продукти. Таким чином, кредитні ноти є аналогом боргових зобов'язань, структурованих продуктів, базовим активом яких є випущені позики і кредити і (або) боргові цінні папери різних емітентів.

Звичайно, різноманіття типів похідних значно, а наведена класифікація досить умовна, оскільки деривативи можуть являти собою химерну комбінацію різних їх видів.

Список використаних джерел:

1. Перерва П. Г., Кобелева Т. О., Зозуля М. О. Дослідження методів оцінювання конкурентоспроможності. Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти : матеріали 3-ї Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Львів, 17–19 берез. 2021 р. Львів, 2021. С. 252–254. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/53460>
2. Перерва П.Г. Формування системи моніторингу підприємницької діяльності підприємства / П. Г. Перерва, Т. О. Кобелева // Економіка: реалії часу: електрон. наук. вид. 2023. № 1 (65). С. 5-11. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2023/No1/5.pdf>
3. Перерва П.Г., Кобелева Т.О., Дюжев В.Г. Креативний менеджмент // Інтелектуальна власність: магістерський курс : підручник / П.Г.Перерва [та ін.]; ред.: П.Г.Перерва, В.І.Борзенко, Т.О.Кобелева; Нац. техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т". Харків : Планета-Прінт, 2019. Розд. 8. С. 581-649. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/44235>
4. Кобелева Т.О., Перерва П.Г. Моніторинг комплаєнс-безпеки підприємства з використанням тангенціальної функції // Вісник Хмельницького національного університету. Сер.: Технічні науки. 2019. № 5. С. 140-146. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/58557>
5. Шаульська Л.В., Кобелева Т.О., Перерва П.Г. Дослідження впливу підприємницьких ризиків на сталий розвиток // Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит. 2023. № 3 (181). С. 14-23. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/66827>
6. Перерва П.Г., Борзенко В.І., Кобелева Т.О. Інтелектуальна власність: магістерський курс: підручник. Харків: НТУ «ХП», 2019. 1002 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/286988829.pdf>
7. Шаульська Л.В., Кобелева Т.О., Перерва П.Г. Формування та використання системи моніторингу підприємницьких ризиків як запорука сталого розвитку бізнес-структур // Економіка і організація управління. 2023. №1(49). С.34-44. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/68529>

8. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: Знання, 2009. 1070 с.

УДК 546.844.545

Троценко А.В.
старший викладач,
Українського державного університету залізничного транспорту,
Харків

Вплив тіньової економіки на соціально-економічні процеси в Україні

Тіньова економіка - це система економічних відносин, яка включає в себе незрозумілу, нерегульовану та нелегальну економічну діяльність. Вона виникла на зорі цивілізації, зі створенням перших держав. Це економічне явище притаманне всім країнам, незалежно від їхнього рівня та моделі економічного розвитку.

Метою цього дослідження є опис соціально-економічної природи неформальної економіки в Україні та визначення шляхів її подолання.

Неформальна економіка має значний вплив на всі соціально-економічні процеси в суспільстві.

Без урахування цього факту неможливо проводити науковий економічний аналіз на макро- та мікрорівні та приймати ефективні управлінські рішення на всіх рівнях.

Ігнорування такого багатогранного і суперечливого явища, як тіньова економіка, призводить до серйозних помилок у визначенні макроекономічних показників, неадекватної оцінки найважливіших процесів і тенденцій, тактичних і стратегічних прорахунків у процесі прийняття відповідних рішень.

Цей сектор економіки має значний вплив на всі аспекти економічної діяльності, політику та соціальне життя країн.

У світі на тіньову економіку припадає 5-10 відсотків валового внутрішнього продукту (ВВП). В Україні частка тіньової економіки становить 30-40 відсотків від офіційного ВВП.

Цифра 40-50% вже є критичною. На цьому рівні вплив тіньового фактору стає настільки великим, що протиріччя між легальним і тіньовим секторами спостерігаються практично у всіх сферах життя суспільства.

Поділ економічної сфери на державний і тіньовий сектори не є абсолютним, а визначає напрямки розвитку окремих сегментів цієї сфери по відношенню до напрямку розвитку адміністративної системи. Поділ економічної сфери на соціально позитивну (державний сектор) і негативну (тіньовий сектор) базується на вимірюванні соціальної якості управління з боку публічної адміністрації.

Тіньова економіка небезпечна тим, що є антисоціальною системою, небезпека кожного з елементів якої посилюється синергетичним ефектом інших складових.